

УДК 786.45.

СВЕЩИНСЬКА Наталя Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
музичного мистецтва і хореографії

Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: pednauk@gmail.com

КОРОТКОВ Анатолій Єгорович –

Народний артист України, професор кафедри музичного мистецтва і хореографії
Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка
e-mail: pednauk@gmail.com

СПЕЦИФІКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку музичної освіти висуває на перший план завдання виховання спеціаліста–професіонала, що володіє декількома видами діяльності, здатного кваліфіковано вирішувати професійні проблеми у нових соціо-культурних умовах. У руслі намічених тенденцій важливим завданням музичної освіти стає розширення сфери практичної діяльності педагога-музиканта, музиканта-виконавця, що забезпечує професійну затребуваність та соціальну значущість. Сфера діяльності для музиканта-виконавця є концертмейстерська робота, яка за своєю специфікою вимагає від спеціаліста не тільки володіння традиційними виконавськими навичками, але й цілого комплексу особистісних якостей та вміння творчо працювати з нотним матеріалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження показали, що система педагогічної освіти відповідає вимогам по створенню ефективних педагогічних умов та дозволяє вводити в учбовий процес сучасну технологію навчання, коригувати наявні програми та проводити експерименти по впровадженню нових навчальних програм та курсів. Запровадження сучасних технологій та засобів актуалізації навчального процесу в системі безперервної педагогічної освіти і є однією з важливих складових частин оптимізації освітнього процесу.

Проблема виявлення природи музично-виконавської діяльності досить розроблена в психолого-педагогічній, музикознавській та музично-педагогічній літературі. Виконавська діяльність музиканта розглядається як один з видів творчої діяльності та характеризується неповторністю по характеру здійснення та результату, оригінальністю, суспільно-історичною та індивідуальною унікальністю (Б. В. Асафев, Л. А. Мазель, В. В. Медушевський, Є. В. Назайкинський,

Л. І. Божович та ін.), вона діалектично поєднує в собі інтуїтивне, емоційне та раціональне та має в своїй основі комунікативний процес, спрямований на передачу музичної інформації від композитора до слухача. Мистецтво акомпанементу, його теорія та практика розглядаються в дослідженнях піаністів-практиків (А. А. Люблинський, Є. М. Шендерович, Н. А. Крючков, Л. М. Живов та ін.). Музиканти піднімають питання проблеми творчих взаємовідносин піаніста-концертмейстера та соліста, взаємозв'язку сольної та фортепіанної партій, питання навчання студентів-концертмейстерів читанню нот з листа (В. В. Подольська, Р. А. Верхолаз), досліджується проблема формування художніх критеріїв концертмейстерської майстерності (Н. Н. Горошко) та ін.. Багатьма вченими (Н. Н. Горошко, М. В. Воротний, В. П. Саранін, П. Н. Євтіхiev) підкреслюється комплексна природа професійної майстерності концертмейстера, що складається із сукупності спеціальних знань, виконавських умінь та навичок, індивідуально-психологічних якостей особистості.

Сьогодні підвищує вимоги до професійної підготовки випускників музично-педагогічних та мистецьких факультетів вищої школи, які повинні відповідно до сучасних завдань музично-естетичного виховання підростаючого покоління мати високий рівень виконавської майстерності, розвинуті музичні й педагогічні здібності, знання, вміння й навички в галузі практичної музично-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна практика засвідчує, що підвищення рівня професійної підготовки вчителів музики безпосередньо пов'язана з активізацією навчально-виховної роботи в концертмейстерському класі. Адже структура навчально-педагогічного процесу в

концертмейстерському класі музично-педагогічного факультету фактично відображає усі види діяльності шкільного вчителя музики. У цьому зв'язку необхідно підняти загальний рівень викладання цієї музичної дисципліни, активізувати інтерес до неї студентської молоді, розвинути здібності учнів до самовдосконалення, зацікавити їхньою майбутньою професійною діяльністю, використовуючи для цього оптимальні форми й методи концертмейстерської діяльності.

Основне завдання педагога в процесі концертмейстерської підготовки студентів убагацьчується у формуванні та розвитку вмінь і навичок, які необхідні майбутньому вчителю для роботи в школі. У цьому полягає специфічна відмінність цієї дисципліни від аналогічного предмета, який вивчається у консерваторіях і музичних училищах. Процес професійної підготовки майбутнього вчителя музики в концертмейстерському класі містить наступні елементи музично-виконавської діяльності:

- акомпанемент солісту, ансамблю, хору; транспонування, творче «поводження» з нотним текстом; об'єднання акомпанементу з партією соліста;

- добір на слух мелодій і акомпанементу до них. Крім цього, спеціальним концертмейстерсько-педагогічним умінням є:

- керівництво (з одночасним акомпануванням) дитячим хором-класом із використанням елементів диригентської техніки;

- виконання-показ класу або солісту нового твору з одночасним співом;

- розучування нового твору із солістом (вокалістом або інструменталістом), хором-класом;

- самостійна (позанавчальна) робота з вокалістами й інструменталістами.

Таким чином, концертмейстерський клас – одна з виконавських дисциплін, що має важливе значення для загальної професійної підготовки вчителів музики. У концертмейстерському класі музично-виконавська діяльність студентів полягає у вивченні широкого кола вокальної, інструментальної, дитячої музичної літератури, в акомпануванні солісту-вокалісту або інструменталісту, в грі в ансамблі, співі під власний супровід, читанні з листа, транспонуванні, в доборі на слух.

Необхідно відзначити, що в концертмейстерському класі в силу його специфіки відбувається концентрація і систематизація знань і вмінь, набутих студентами на заняттях з фортепіано, баяна, акордеона, диригування, сольного співу й теорії музики (Н. Борисова, Д. Гостева,

Т. Глядкоўська, М. Моїсеєва, Ф. Халілова та ін.). Особливо яскраво це виявляється у співі під власний акомпанемент і доборі на слух, де вузькопрофесійні навички, які були набуті на різних спеціальностях, зосереджуються в одному напрямку – втілення художнього образу музичного твору. Подібне розмаїття завдань потребує всебічного вдосконалення теорії і технології концертмейстерської діяльності.

Концертмейстерський клас в структурі професійної підготовки музиканта-піаніста є важливим предметом спеціального циклу поряд з іншими дисциплінами й відповідає за цілісну підготовку спеціаліста, забезпечує базу для роботи в області ансамблевої діяльності. Завдання концертмейстерського класу в музичній освіті полягають у формуванні та вдосконаленні виконавських навичок та вмінь, призначених для професійної роботи піаніста з солістами. Сучасність вимагає підготовки грамотних спеціалістів-концертмейстерів з високим виконавським потенціалом, розвинутими художніми та організаторськими якостями, що володіють засобами художньої обробки музичного матеріалу, призначених до роботи в сценічних умовах. Рівень професійної підготовки концертмейстера визначається рівнем сформованості комплексної системи знань, вмінь та навичок з психолого-педагогічного, історико-теоретичного та музично-інструментального циклів.

Музично-інструментальна підготовка концертмейстера передбачає опанування навичок виконавської діяльності, в основу якої покладено органічне поєднання таких компонентів як розвиток загальномузичних теоретичних знань та вмінь; розвиток практичних навичок гри на інструменті; формування культури звуку та техніки виконання; вміння сприймати музику через пізнання її суті та змісту і подальше втілення цього змісту в конкретному звучанні.

Спираючись на комплекс фахових вимог, можна визначити завдання музично-інструментальної підготовки майбутнього концертмейстера:

- формування та розвиток виконавського апарату, володіння виконавською технікою;

- вміння виконувати інструментальні твори різних за стилем, жанром та формою;

- вміння розкрити художній образ музичного твору засобами музичної виразності та власного виконавського досвіду;

- володіння навичками самостійної роботи.

Музично-інструментальна підготовка є багатогранною системою, яка поєднує відносно самостійні та взаємопов'язані компоненти – теоретичний, методичний і практичний, кожен з яких виконує свої специфічні функції. Всі компоненти складають інтегративну цілісність, яка має спільну мету (формування готовності до практичної діяльності), спільні принципи, єдину внутрішню організацію, для якої характерні взаємозв'язок та взаємозалежність всіх структурних компонентів.

Музично-інструментальна підготовка як об'єктивний процес має низку закономірностей:

- зумовленість системи потребами духовного розвитку суспільства, завданнями музично-естетичного виховання підростаючого покоління;

- відповідність змісту, форм і методів музично-інструментальної підготовки рівню розвитку педагогічної науки, характеру і змісту цієї діяльності;

- взаємозв'язок мети, функцій, змісту та методів музично-інструментального навчання;

- залежність якості музично-інструментальних знань, вмінь та навичок від характеру, змісту, форм та методів організації навчальної діяльності студентів.

Слід зазначити, що багатоскладова комплексна природа виконавського мистецтва, що тісно пов'язане з концертмейстерською діяльністю, його традиції та особливості функціонування в сучасному музичному житті суспільства зумовлюють змінність поглядів педагогів-музикантів різних поколінь на виконавську діяльність та наповнюють новим змістом процес виконавської підготовки. Загальним завданням сучасної музично-виконавської підготовки є розвиток любові до музичного мистецтва, осмисленості сприйняття та здібності до емоційного відгуку на нього, забезпечення всебічного оволодіння музично-виконавськими навичками й уміннями, які дозволяють виконувати музичні твори різних стилів і жанрів, розкривати їх художньо-образний зміст, висловлюючи при цьому своє ставлення та проявляючи власне розуміння. В наш час існує ґрунтовна методична система навчання гри на музичному інструменті, розвитку слухо-творчої сфери та музичного мислення, оволодіння інструментально-технічними навичками. Ці питання висвітлені в працях відомих вітчизняних та зарубіжних педагогів-музикантів (О. Алексеев, Л. Баренбойм, Т. Беркман, Т. Воробкевич, О. Гольденвейзер, Й. Гофман, Б. Землянський, Г. Коган, Н. Любомудрова,

В. Макаров, К. Мартінсон, Б. Міліч, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз та ін.).

Традиційна методика навчання гри на інструменті в більшості випадків спрямована на технологічну односторонність розвитку; засвоєння теоретичної інформації відбувається переважно відокремлено, без тісного зв'язку з виконавським процесом. Це заважає практично застосовувати знання, а засвоєнні учнями протягом року репертуар та оволодіння виконавською майстерністю обмежує їх музично-естетичні враження, не створює можливості для мистецької самореалізації в процесі інтерпретації музичних творів. Ускладнення програмних вимог від класу до класу, без зв'язку з життєвим та виконавським досвідом учнів, відсутність їх власного творчого ставлення до музично-виконавської діяльності призводить до того, що вони припиняють навчання в позашкільних спеціалізованих мистецьких закладах або після завершення курсу не бажають продовжувати музичну освіту, не орієнтуються в музичному просторі та не стають справжніми цінителями мистецтва. Тож традиційний зміст і технології музично-виконавської підготовки в умовах навчально-виховного процесу не відповідають сучасним вимогам і потребують забезпечення комплексного впливу усіх елементів системи музичної освіти та передбачають цілеспрямоване вмотивоване використання найбільш ефективних педагогічних технологій.

Ведучим фактором процесу розвитку в інструментальному класі є систематичне, послідовне засвоєння вихованнями музично-теоретичної інформації та технологічних художньо-виконавських умінь, формування естетичного ставлення до музики, комплексний розвиток загальних, музичних, творчих здібностей. Процес навчання в інструментальному класі ґрунтується на засадах органічної єдності музичного виховання, що являє собою цілеспрямований, систематичний розвиток музичної культури та музичних здібностей особистості; виховання емоційного відгуку на музику, розуміння й глибокого переживання її змісту; музичної освіти, котра розглядається як процес засвоєння знань, умінь та навичок, отриманих під час навчання та необхідних для музичної діяльності, що створює найкращі можливості для становлення особистості [1].

Концертмейстерське виконавство як вид діяльності в музичному мистецтві розвиває художньо-творчі здібності особистості, позитивні риси характеру, допомагає виробити власні життєві орієнтири через

переживання та виконавську співтворчість в ході реалізації авторського задуму. Це створює певне напруження духовної сфери суб'єкта навчання, оскільки сприяє передаванню змістовної сутності музичного твору, його художніх образів, думок і почуттів, потребує активності, творчої ініціативи. Змістом у мистецтві традиційно вважають всі смислово-інформативні компоненти твору, які виражають собою ідею, ціннісні орієнтири, тобто над матеріальну, духовну інформацію, пропущену крізь людську свідомість.

Отже, необхідною передумовою виконавської діяльності майбутнього концертмейстера є здатність до переробки конкретних звукових музичних уявлень у художній образ, котрий М. Коган називає плодом духовної діяльності людини, що одночасно є «переживанням, поняттям, ідеєю, ідеалом»; такий образ «відкритий для співтворчості людей, які його сприймають, повинні його пережити, інтерпретувати, «прикласти» до свого власного досвіду та духовного світу, тим самим продовжуючи творчий процес, розпочатий митцем» [2, с. 19].

Створення виконавського образу музичного твору в уявленні надає можливість вільно орієнтуватись у виборі засобів його втілення, формує певний план дії при постановці та при реалізації художньо-виконавських завдань, визначає шляхи й прийоми роботи над подоланням звукових і технічних труднощів, розвиває його художню, виконавську самостійність. Усвідомлення образу забезпечує не тільки творче ставлення до музичного твору, а й допомагає обрати його найкращий виконавський варіант, здійснює контроль за якістю виконання. О. Гольденвейзер підкреслює: «Тільки якщо у виконавця є ясний художній намір, якщо музика звучить у нього всередині, він зуміє використати і свої технічні ресурси, і, по можливості, подолати недосконалість інструмента, та головне – захопити слухачів» [3, с. 130].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Виконавська діяльність передбачає не тільки проникнення у виразно-смислову сутність музичної мови, але й усвідомлення конструктивно-логічних принципів побудови матеріалу, вміння розібратись у нотному тексті музичного твору, у стильових та жанрових ознаках, в особливостях будови, створюючи на його основі власний виконавський задум. Об активне розуміння музичних явищ в цілому або окремого художнього твору потребує залучення знань із різних галузей, що

допоможе сформувати всебічне й цілісне уявлення про зміст музичного твору та ефективно здійснювати музично-виконавську діяльність.

Отже, цілісне пізнання творів мистецтва, осягнення їх емоційно-образного змісту, розуміння нотного тексту як засобу передачі художньої інформації, оволодіння основами виконавської техніки та здатність адекватно вирішувати художні задачі, спираючись на міцну музично-теоретичну базу – все це завдання для навчання та розвитку учня-музиканта.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Арчажникова Л. Г. Формирование профессиональных качеств личности учителя в процессе инструментальной подготовки // Профессиональная направленность музыкального образования в педвузе. Вып.1. – Саратов, 1978. – С.11–17.
2. Баренбойм Л. А. Фортепианная педагогика. – М.: Музгиз, 1973. – 212 с.
3. Брянская Ф. Д. Навык игры с листа, его структура и принципы развития // Вып. 4. – М., 1976. – С. 46–62.
4. Винокур Л. И. Первоначальное обучение искусству аккомпанемента: Учеб. – методическое пособие. Ч. 1. – М.: Изд – во МГПИ, 1978. – 46 с.
5. Готлиб А. Д. Основы ансамблевой техники. – М.: Музыка, 1971. – 94 с.
6. Крючков Н. А. Искусство аккомпанемента как предмет обучения. – Л.: Музгиз, 1961. – 72 с.
7. Люблинский А. А. Теория и практика аккомпанемента. Методологические основы. – Л.: Музыка, 1972. – 80 с.
8. Подольская В. В. Развитие навыков аккомпанемента с листа // О работе концертмейстера. – М.: Музыка, 1974. – С. 88–110.
9. Приходько В. И. Музыкальная фактура и исполнитель. – Харьков: Фолио, 1997. – 208 с.
10. Пустовит В. И. Концертмейстерская подготовка студентов музыкально-педагогического факультета: метод. пособие. – Минск: МГПИ, 1985. – 36 с.

REFERENCES

1. Archazhnykova, L. H. (1978). *Formyrovanye professional'nykh kachestv lychnosti uchytelya v protsesse ynstrumental'noy podhotovky*. [The formation of professional qualities of the individual teachers in the process of instrumental training]. Saratov.
2. Barenboym, L. A. *Fortepiannaya pedahohika*. [Piano pedagogy]. Moscow.
3. Bryanskaya, F. D. *Havuk yhru s lysta, eho struktura y pryntsyphu razvytyya*. [A skill game with leaf, its structure and principles of development]. Moscow.

4. Vynokur, L. Y. *Pervonachal'noe obuchenye yskusstvu akkompanementa*. [Initial training the art of accompaniment]. Moscow.

5. Hotlyb, A. D. *Osnovu ansamblevoy tekhniky*. [The basics of ensemble technique]. Moscow.

6. Kryuchkov, N. A. *Yskusstvo akkompanementa kak predmet obucheniya*. [The art of accompaniment as a subject of study]. Moscow.

7. Lyublynskiy, A. A. *Teoriya y praktyka akkompanementa. Metodologicheskoye osnovu*. [Theory and practice of accompaniment. Methodological basis.]. Leningrad.

8. Podol'skaya, V. V. *Razvitye navykov akkompanementa s lysta // O rabote kontsertmeystera*. [Developing the skills of accompaniment from the sheet]. Moscow.

9. Prykhod'ko, V. Y. *Muzikal'naya faktura y yspolnytel'*. [Musical texture and the performer]. Kharkov.

10. Pustovyt, V. Y. *Kontsertmeysterskaya podgotovka studentov muzikal'no-pedahogicheskogo fakul'teta*. [Accompanist training of students of musical and pedagogical faculty]. Minsk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

СВЕЩИНСЬКА Наталя Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного

ного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: формування ціннісних орієнтацій особистості в процесі музично-виконавської підготовки в інструментальному класі.

КОРОТКОВ Анатолій Єгорович – Народний артист України, професор кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів хореографії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SVEZCINSKA Natalia Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of music theory and instrumental disciplines of the Central Ukrainian Volodymyr Vynnychenko State pedagogical University.

Circle of research interests: formation of value orientations of personality in the process of music performance training in the instrumental class.

KOROTKOV Anatoliy Yegorovich – Professor of the Department of Music Art and Choreography Central Ukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of research interests: professional training of future teachers of choreography.

*Дата надходження рукопису 17. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор А. М. Растрігіна*

УДК 378 : 78 (07)

СПІНУЛ Ігор Васильович – доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: konvaliya_dance@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Концепція науково-мистецької парадигми спрямована на виховання в особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності і до мистецтва зокрема, здатності до самоактуалізації, потреби в духовному самовдосконаленні і самовираженні в професійній діяльності. Це положення значно актуалізує проблему професійної підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва, які засобами хореографічної діяльності впливають на розвиток особистісних якостей учнів, формують їхній внутрішній світ.

Хореографічна діяльність, що передусім пов'язана зі сценічно-виконавським

процесом, передбачає наявність знань, розуміння жанрово-стильових особливостей хореографічних композицій, вмінь творчо осмислювати й інтерпретувати художній образ, знаходити правильні способи його реалізації, володіти сценічно-виконавською технікою і акторською майстерністю. Специфічною ознакою виконавства, основою всіх видів виконавської діяльності є художня інтерпретація як основний вид художньої діяльності у виконавських мистецтвах. Саме в процесі художньої інтерпретації і через художню інтерпретацію формується і розвивається особистість майбутнього вчителя мистецтва, зокрема, хореографічного. Поняття «інтерпретація» як свого роду «супутник» або «тінь» –